

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.334

13 de juny del 2017

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: endenyar-se
- 2 Marc Cros ► La victòria política del Grup Koiné
- 3 Rudolf Ortega ► En braços de l'hecatonquir
- 4 Josep Lacreu ► Les vanitoses quimeres dels hòmens
- 5 Roser Latorre ► “El castellà s'encomana”... i tant!
- 6 Albert Pla Nualart ► Les tasques de la llar o les feines de casa
- 7 Magí Camps ► Moros i cristians
- 8 Iu Forn ► Els senyals de trànsit bilingües
- 9 David Paloma ► I no es van posar d'acord
- 10 Antoni Llull Martí ► ‘Carro’ i els seus derivats
- 11 Reminiscències ► L'encantament del cor (fragment), per Montserrat Roig

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: endenyar-se

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 270

endenyar-se

Desenrotllar-se gèrmens patògens en una ferida que fan que s'inflame i supure.

El valencians hem emprat des de sempre aquest verb per a designar el concepte especificat, però actualment s'usa cada vegada menys i en el seu lloc es diu *infectar-se*, que és el verb que utilitza la llengua estàndard. Així perdem un vocable ancestral que s'ha mantingut viu fins als nostres dies i el substituïm per un altre que és idèntic al seu equivalent castellà. *Agarra un cotó-en-pèl i aigua oxigenada i desinfecta't la ferideta que si no se t'endenyarà.*

Endenyar-se s'usa també, en sentit figurat, amb el significat de fer empitjorar una situació, un afer o qualsevol cosa.

En el poema "Aquella bonhomia franciscana", de Joan Valls Jordà, podem llegir:

Tendresa concebuda en la pregonia herència
d'una amor tan obscura, d'un clim tan estel·lar,
que infiltrava al cor dòcil la joia dels missatges.
Açò nasqué com un baf de selva ardorosa,
perquè la germanor és germen tributari
a l'àrea del mite que s'endenya en pregària.

En el llibre *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, d'Alfons Cucó, llegim:

En tot cas, el debat que tot això va promoure a l'interior de la societat valenciana va anar endenyant-se més i més a mesura que s'esllanguien tant la dictadura com la figura del dictador.

Aquest verb és d'ús habitual en el parlar d'Alcoi.

En valencià també es diu: *infectar-se*

La llengua estàndard sol emprar: *infectar-se*

En castellà es diu: *infectarse*

Nota: El poema «Aquella bonhomia franciscana» forma part del poemari *Posicions terrenals*. Podem trobar-lo en *Obra Poètica* de Joan Valls Jordà (Instituto de Estudios Alicantinos, Alacant, 1981, pàgs. 355 i 356).

2 La victòria política del Grup Koiné

Marc Cros

El Temps, 29/05/2017

Vegeu el reportatge complet en aquest enllaç: <https://www.eltmps.cat/article/1488/la-victoria-politica-del-grup-koine>

Tot i que l'ús social del català continuï reculant en tots els àmbits, la llengua té motius per a l'esperança. El document *Per un veritable procés de normalització lingüística a la Catalunya independent*, conegut com a [Manifest Koiné](#), ha marcat un abans i un després en el debat polític del país.

Per conèixer l'impacte d'aquest manifest, presentat ara fa poc més d'un any –el 31 de març de 2016 al paranimf a la Universitat de Barcelona–, *El Temps* s'ha posat en contacte amb tres dels catorze membres del Grup Koiné: Lluís de Yzaguirre, Pau Vidal i Josep M. Virgili. Tots tres en fan una valoració positiva i coincideixen a destacar el canvi d'actitud dels partits polítics envers la futura política lingüística.

De moment, però, cap partit polític català no ha fet seu el manifest i tampoc no ha donat cap resposta pública sobre la iniciativa. Tot i això, fa un any, el pensament imperant dels partits era l'aposta per la cooficialitat del català i el castellà en un futur Estat. Ara, però, aquest plantejament hauria quedat congelat. Els membres del Grup Koiné interpreten aquest canvi en positiu. “Hem rebut una resposta passiva, que creiem que va en la bona direcció. Abans l'oficialitat del castellà es donava per feta i ara callen”, comenta Virgili.

El manifest, doncs, ha marcat un punt d'inflexió. “Han deixat de dir que hi haurà cooficialitat. Partits i opinió pública han assumit que ara no toca fer aquest plantejament, perquè caldrà decidir-ho en el marc del procés constituent”, diu Yzaguirre. Per la seva banda, Pau Vidal, també celebra “el canvi d'estratègia” que s'ha produït en aquest darrer any: “El manifest va demostrar que no hi havia unanimitat” a favor de continuar amb el bilingüisme en una Catalunya independent.

Els membres del Grup Koiné aposten per obrir el debat de la llengua al conjunt de la societat. Creuen que cal “cercar un model de consens entre totes les onades d'immigració, explicant la realitat sense por ni paternalisme” i deixant clara la voluntat de fer del català l'element vertebrador de la societat en tots els seus ressorts.

Precisament, la *no-definició* podria ser un model vàlid favorable a la normalització del català. El model de llengües oficials i cooficials és un mecanisme dels

Estats-nació per imposar-se mitjançant la llei. En aquest sentit, la indefinició que ja estan practicant els líders catalans podria continuar *in aeternum*. Deixarien, en aquest cas, que fossin les majories parlamentàries del futur Estat les que reguessin les polítiques més efectives en cada situació per tornar a fer del català la llengua preferent i comuna del país. Una estratègia que els membres del Grup Koiné veurien amb bons ulls és que “el català tingui estatus de llengua normal. L'estatus jurídic no té gens d'importància sempre que hi hagi tots els mecanismes perquè sigui la llengua de l'Estat”, comenta Yzaguirre. En la mateixa línia s'expressa Virgili. Proposa que “en la nova República Catalana la llengua preferent ha de ser la del país. No és necessari que n'hi hagi cap d'oficial, perquè l'ús de la llengua es podria regular a través de reglaments –de comerç, de procediment administratiu, etc.–, tal com passa als Estats Units”.

En la presentació del manifest a la sala més noble de la Universitat de Barcelona, Mercè Lorente defensava un “model innovador”. Defensa que “la política lingüística de la Catalunya independent no pot reproduir esquemes heretats de la Transició i de l'autonomisme que perpetuen l'*statu quo* i la ideologia bilingüista”. Es refereix, evidentment, a l'actual model de cooficialitat.

La derrota de la ideologia bilingüista

La irrupció del Manifest Koiné també ha servit per qüestionar una de les màximes establertes des del règim del 78. Parlem de la que assegura que el català i el castellà conviuen en harmonia i en igualtat de condicions a Catalunya. Fins i tot, el bilingüisme tenia una pàtina de modernitat i de riquesa cultural, representada en missatges que “les altes esferes de poder han anat inoculant a la socie-

tat”, comentava el manifest. Aquest sistema comptava també amb l’estratègia electoralista de curta volada dels polítics catalans, que han optat per plantejaments continuistes i per modelar la realitat.

Una ideologia que els estudiosos de la llengua denuncien. Sentencien que “mantenir el bilingüisme significa la desaparició del català a mitjà termini, la mort de la llengua”, comenta Virgili. De fet, no n’hi ha, de societats bilingües pures i eternes, sinó que el “bilingüisme és la fase prèvia abans que s’imposi la llengua més forta”, assegura, al seu torn, Yzaguirre.

En poques dècades ha quedat palesa l’efectivitat de la ideologia bilingüista. Per exemple, en aquest darrer període els catalans que només parlen català pràcticament s’han extingit, mentre que els monolingües castellans cada vegada són un sector més nombrós. El Manifest Koiné ho apuntava dient que “la ideologia bilingüista no és res més que una forma d’encobrir i legitimar la subordinació d’una llengua a l’altra i el consegüent procés de substitució lingüística que pateix la societat catalana”.

Qui aporta una visió allunyada dels sentiments passionals que desperta el debat sobre la llengua és Juan Carlos Moreno Cabrera, professor de la Universitat Autònoma de Madrid i un dels vora 300 estudiosos que van signar el manifest l’abril del 2016. Defensant la vessant activista del manifest en castellà, Cabrera va destacar el que denuncia la ideologia bilingüista i els marcs mentals que genera. “Gran part de política lingüística actual i oficial està induïda pel supremacisme lingüístic. Es parla de llengües globals i internacionals en lloc de llengües d’imposició. Es parla de les llengües mortes en lloc de lingüicidi o d’assassinat de llengües, ja que la mort és natural”. Des de la capital espanyola, la veu amiga del professor Cabrera celebra “l’enorme valor científic del manifest”. Tots els experts en la matèria, doncs, coincideixen en el component letal de la situació actual.

Per evitar entrar en la dialèctica espanyola, el Grup Koiné no cercava en el seu redactat el monolingüisme o l’oficialitat única, sinó que apostava per solucions noves i efectives per fer revertir la situació de minorització del català. Ara bé, el manifest fa memòria i recorda que el castellà no s’ha establert a Catalunya de manera natural i pacífica. De fet, forma part d’un procés de segles de “dominació política i lingüística per aconseguir la implantació del castellà, imposant la bilingüització forçosa de la població”. Fins i tot amb “la utilització d’una immigració arribada de territoris castellanoparlants com a instrument involuntari de colonització lingüística”, recollia el manifest.

Tanmateix, com a conseqüència de la globalització i dels nous corrents migratoris, la societat actual compta amb una gran pluralitat de les parles. “Hi ha moltes llengües al nostre país, cal respectar-les i que totes tinguin els seus drets”, comentava la filòloga Mercè Lorente durant la presentació al paranimf. Per la seva banda, el docent Virgili recorda que “no hi haurà llengües perseguides: el castellà tindrà els seus drets, com qualsevol llengua d’immigració”.

Llegiu l'article complet [a la web d'El Temps](#)

Vegeu també “[Koiné, plenament vigent](#)”, de Diana Coromines (*Racó Català*, 04/04/2017) i “[Koiné en temps de postveritat](#)”, de Rudolf Ortega (*El País*, 05/04/2017).

3 En braços de l'hecatonquir

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 01/03/2017

http://cat.elpais.com/cat/2017/03/01/cultura/1488381634_280143.html

El debat al voltant de la llengua catalana funciona com un hecatonquir. Del grec *hecaton* (cent) i *kheirós* (mà), els hecatonquirs eren gegants de cent mans i cinquanta caps, nascuts dels déus Gea i Urà, i són coneguts també pel seu nom en llatí, els centimans. Això del debat sobre el català, doncs, és com un gegant de cent braços, que en un període de temps molt precís concentra tot el talent col·lectiu generant un discurs de veus coral, de vegades profitós, de vegades monstruós. I tot d'un plegat, el centre d'interès canvia, muta, es desplaça a la recerca d'espai mediàtic i condensa altre cop tota la producció sobre la matèria.

En tenim un parell d'exemples ben recents. Fins no fa gaire, el debat sobre la llengua havia agafat un sentit gairebé únic al voltant de l'estatus lingüístic de la futura Catalunya independent, donant per fet que la independència era a tocar i centrant tota la discussió en si el castellà havia de ser també oficial o no. Per descomptat un debat estèril, però d'alguna manera calia alimentar la bèstia fins que els cinquanta caps de l'hecatonquir van mirar cap a la seu de l'[Institut d'Estudis Catalans](#), on es cuinava la reforma ortogràfica més rellevant dels últims cent anys i s'infantava la primera gramàtica de la institució. El debat sobre la llengua va canviar de tema però no va perdre ni un bri d'intensitat.

Vistos aquests dos exemples, sembla que l'hecatonquir viu de la polèmica interna, com si les cinquanta mans esquerres diguessin coses diferents de les cinquanta mans dretes, però no sempre ha estat així. De vegades els cent

braços han remat en la mateixa direcció. Podria servir la resposta a les declaracions del senador Antonio Royo, els anys 1915 i 1916, que va conduir a la petició d'oficialitat per part de la Mancomunitat, o la coneguda campanya del català a l'escola de final dels anys seixanta del segle XX, quan l'ensenyament de la llengua va entrar per primer cop en una llei d'educació franquista, el 1970. Fins i tot falangistes de primera fornada com Martí de Riquer s'hi van sumar. En aquests dos casos l'hecatonquir es va convertir en una potent mostra de fructífera intel·ligència col·lectiva.

A Catalunya, i a tot el domini lingüístic, el talent sobre la llengua és enorme, però es destina sobretot a la vetlla i la disputa i ben poc al projecte i la confluència. A la vetlla perquè no hi ha llengua sociolingüísticament més examinada del món, com el malalt que està permanentment vigilat però no hi ha manera que li toqui l'aire. Els indicadors i estudis sobre la salut del català es multipliquen (cada any tenim l'Informe de Política Lingüística, el Baròmetre de la Comunicació, l'informe de la Xarxa CRUSCAT i l'InformeCAT de la Plataforma per la Llengua, sense oblidar la quinquennal Enquesta d'Usos Lingüístics, censos i enquestes de població), però escassegen les propostes, no se surt dels percentatges de coneixement i d'ús de la llengua i les dades acaben sent només pretextos per als apriorismes de l'optimisme i el pessimisme, segons el cas. I a la disputa perquè l'evidència de les darreres polèmiques demostra que la intel·ligència col·lectiva no sempre és capaç de generar discursos intel·ligents.

Sembla que descansa a hores d'ara l'hecatonquir lingüístic malgrat les bones notícies que podrien desvetllar els cent braços. El dia 20 de febrer es va fer pública la Declaració de Palma, signada pels governs de Catalunya, les Balears i el País Valencià, per la qual tots tres governs es comprometien a emprendre accions conjuntes per fomentar el que és conjunt, això és, la mateixa llengua. Una excel·lent notícia que demostra que la fragmentació del català (digue'n també valencià) no depèn només de l'esquarterament forçat per l'ordenament jurídic vigent, sinó també de la falta de sintonia interna, d'un caïnisme que té molt del discurs monstruós que dèiem. La Declaració de Palma resulta una bona excusa per fer remar els cent braços en la mateixa direcció.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, els articles ["Trumpisme"](#) (21/03/2017) i ["Elogi de la lletra 'f'"](#) (02/05/2017).

4 Les vanitoses quimeres dels hòmens

Josep Lacreu

Blog *Pren la paraula*, 03/03/2017

<http://red.levante-emv.com/joseplacreu/2017/03/03/les-vanitoses-quimeres-dels-homens/>

Els valencians sovint tendim a embrancar-nos en discussions acalorades per qüestions nímies. Posem ardor en la defensa de les nostres creences, però ens falten arguments sustentats en el coneixement. Discutim incansablement sense atendre, i a vegades sense entendre, el que ens diuen. Intercanviem paraules però no raons. I rarament arribem a conclusions compartides amb els nostres interlocutors.

Però, per a intentar evitar malentesos i polèmiques no desitjades, miraré d'aclarir primer que res que, quan en el títol em referia als *hòmens*, ho feia recuperant el sentit genèric i primitiu de la paraula. Perquè en llatí la forma *hōmo* (en genitiu, *hōmīnis*), de la qual deriva el nostre *home*, no sols designava el mascle de l'espècie humana, sinó que el terme comprenia tots els individus de l'espècie, sense consideració de sexe. I per això la nostra denominació científica com a espècie, dins de la taxonomia zoològica, és *Homo sapiens*. En llatí, de fet, existia la paraula *vir* (que ha donat lloc a mots com *viril* o *virilitat*) per a designar específicament el mascle de la nostra espècie.

I, ja que hem tocat la paraula *home*, constatem igualment que el plural de la forma llatina era *hōmīnes*, la qual donà lloc al plural *hòmens*. Esta forma era antigament la general en tot el domini lingüístic. Ja apareix en les *Homilies d'Organyà*, un dels documents més antics de què tenim constància, datat aproximadament l'any 1204: «entre ls auers dels rics òmens d'aquest segle». Entre els autors valencians esta ha sigut pràcticament la forma usada al llarg de tots els temps: «tots los nobles hòmens, cavallers, clergues, religioses, ciutadans, e tota altra persona», Furs de València (1329); «Molts hòmens vendran a la confessió e no hauran verdadera contrició», sant Vicent Ferrer (1410); «Senyals d'amor qu'en tal cas hòmens senten», Ausiàs March (1425); «certs mals beuratges / fan hòmens beguen», Jaume Roig (1460); «ab los hòmens que obren iniquitat», Joan Roís de Corella (1490); «als hòmens envejosos de nostra pròspera fortuna més se enugen», Joanot Martorell (1490); «los hòmens que combateren / per sos drets y per sa llar», Constantí Llombart (1872)...

A partir de la segona mitat del segle XX, la forma de plural *homes* adquirí una gran volada en l'àmbit literari valencià, cimentada en una vaga idea de convergència entre les diverses modalitats de la llengua literària. Però esta forma

alternativa de plural de la paraula *home*, creada per analogia, té també una llarga història. Apareix documentada per primera vegada durant la segona mitat del segle XIII, i a poc a poc anà estenent-se, especialment per la franja nord-oriental de Catalunya. La forma *hòmens*, amb tot, encara manté una gran vitalitat en el llenguatge oral. I no sols en tota la Comunitat Valenciana, sinó que també s'usa en una gran part del català occidental, concretament de la comarca del Solsonés cap avall, així com a Eivissa i a l'Alguer.

En la tradició gramatical catalana prevalgué durant molt de temps la consideració que la forma *hòmens* connectava amb la tradició escrita dels grans autors clàssics medievals, i per això Joan Petit Aguilar, que publicà la primera part de la seua *Gramàtica catalana* en 1796, escrivia que «Se apártan de aquesta Règla [la de formar el plural de les paraules acabades en vocal àtona afegint-hi una -s] els Noms Figurads *Home, Orde, Cove, Jove, Marje, Vime* i *Ase*, que fan sos Plurals *Hómens, Órdens, Cóvens, Jóvens, Márjens, Vímens* i *Ásens*». En termes molt semblants s'expressava també Manuel Sanchis Guarnier en la seua *Gramàtica valenciana* (1950): «Molts dels mots acabats en -e àtona formen el plural afegint la terminació -ns; exemples principals: *orfe òrfens, jove jóvens, cove còvens, tave tàvens, rave ràvens, marge màrgens, imatge imàtgens, ase àsens, home hòmens, terme térmens*, etc.»

Sense necessitat de més citacions, és evident que els escriptors, tant en esta dualitat de formes de plural com en qualsevol altra qüestió lingüística, han de poder fer servir tots els recursos expressius amb plena llibertat per a poder crear les seues ficcions. Però una cosa és la llengua literària, i una altra, ben diferent, el llenguatge funcional. En l'àmbit administratiu és lògic que es funcione amb uns altres paràmetres. La redacció d'una disposició o d'una circular informativa no pot dependre dels gustos personals ni de les vel·leïtats del redactor de torn. La llengua de les administracions públiques és la seua carta de presentació davant dels ciutadans. És una qüestió molt compromesa. I, precisament per això, conscient de les implicacions socials que té cada tria lingüística, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha anat marcant en les seues obres normatives unes preferències per unes formes determinades amb l'objectiu explícit d'orientar l'ús de la llengua de les institucions i altres instàncies públiques amb criteris filològicament fonamentats i socialment adequats. Les preferències vénen determinades per l'extensió, la vitalitat i la genuïnitat de cada variant. Les administracions públiques tenen una responsabilitat crucial en la creació d'un consens social al voltant de la llengua. Amb eixe objectiu es va constituir l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i des d'eixes premisses els partits polítics, tant els que participaren activament en la seua creació com els que

no, haurien de donar suport a les seues resolucions. No seria sensat en estos moments, després del llarg camí recorregut, proporcionar coartades gratuïtes a aquells que desitjarien tornar a usar la llengua com a arma de confrontació i poder reviscolar vells conflictes lingüístics.

És per això que resulta pertinent recordar que la *Gramàtica normativa valenciana*, pel que fa al plural de la paraula *home*, indica explícitament que «En alguns substantius la forma de plural en *-ns* és general en el llenguatge espontani, motiu pel qual resulta preferible el seu ús». La recomanació no admet interpretacions ambigües. ¿Per què optar per una solució diferent? Considerar que la forma *hòmens* és pròpia de registres poc formals és simplement un prejuí inconsistent. Les paraules que encapçalen el títol d'este article, per cert, són de Joan Fuster. Ell també féu ús de *hòmens*. Com Vicent Andrés Estellés: «Els hòmens que oferien navaixes d'Albacete»; o com Enric Valor: «si els de dretes haguérem tingut hòmens com don Martí»; o com tants altres escriptors contemporanis que han optat per la forma general que fan servir espontàniament tots els valencians. Que les «vanitoses quimeres dels hòmens» no enterbolisquen els nobles propòsits de concòrdia.

5 “El castellà s'encomana”... i tant!

Roser Latorre

Llengua Nacional, núm. 90, I trimestre del 2015

http://www.llenguanacional.cat/pdf/LN090_10.pdf

És el que va respondre la velleta que feia de conserge al centre que la Unió Catalanista tenia al carrer de la Canuda; abans, és clar, de la guerra del trenta-sis. Sembla que en una ocasió s'hi va presentar la policia per tal de fer un escorcoll al local; com que la conserge anava responent en català a totes les preguntes que li feien, la van amonestar dient-li: «Usted tendría que aprender el castellano.» I ella va respondre: «Mirin, el castellà no cal aprendre'l, perquè s'encomana...»

Una vegada més, detallarem uns quants d'aquests mots i d'aquestes expressions que proliferen en els mitjans de comunicació, en les tertúlies radiofòniques o televisives, etc., per aquella tendència encomanadissa.

Vet aquí, doncs, que hem sentit, més d'un cop, parlar de «honestitat», de «coiuntura», de «gelos» i de «sutilses», en comptes de *honestedat*, *conjuntura*,

gelosia i *subtiletes*. En certa ocasió, referint-se una locutora a Felip V –i considerant que era un individu més aviat escanyolit i de poca estatura–, es va expressar així: «Perquè, quan va tenir el poder a les mans, aquell “nano”...» Un mot que, independentment de ser una forma popular, en certa manera castellànitzada, i derivada de la genuïna *nan*, pot tenir un to afectuós i, per tant, no gaire adequat si parlem d'un dictador. Potser la locutora hauria estat més encertada dient, per exemple, «aquell milhomes».

Sembla que al País Valencià van posar de cap per avall un retrat d'aquell rei. Si s'hagués tractat d'una estàtua, segurament que no l'haurien posada de cap per avall, perquè això els hauria donat molta feina; més aviat l'haurien feta caure, l'haurien tirada a terra, però no l'haurien pas tombada (traduint el castellà *tumbar*), perquè podria semblar que l'havien girada cap a un altre costat. És clar que podem dir: «Una ventada ha tombat alguns arbres», significat que els ha inclinat fins a ajeure'ls, però ja veiem que es tracta d'una altra accepció del verb *tombar*.

Hem sentit dir, encara, parlant d'un historiador o d'un cronista molt documentat, que «hi entenia un niu». Una altra expressió desfigurada que vol substituir la popular *saber-ne un niu* (de coses). De fet, n'hi hauria hagut prou dient que el cronista *hi entenia molt*, o *d'allò més*, o *una cosa de no dir*, etc.

Si som amatents –sense un excés de zel (no pas de «cel», com hem sentit pronunciar darrerament)–, anirem corregint el llenguatge de mica en mica, o a poc a poc, un pas rere l'altre. I recordem que convé sempre *parar compte* en els mots i les expressions que emprem, com dirien en terres lleidatanes.

6 Les tasques de la llar o les feines de casa

Albert Pla Nualart

Ara, 12/05/2017

http://llegim.ara.cat/opinio/tasques-llar-feines-casa_0_1795020525.html

Explica Coromines que *tasca* ve del llatí *taxare* i era com un impost que sovint es pagava amb hores de feina. Aquest origen l'ha impregnada de connotacions no sempre positives. La tasca és una feina que t'obliga per una pressió exterior, tot i que des de Fabra també s'admet que te la posis tu mateix. Té un caràcter més precís i concret que *feina* i això –afegit a l'existència en anglès d'una similar *task*– ha fet que prosperés en l'àmbit informàtic. Ser avui multitasca és

una virtut, i un tipus de tortura, molt apreciada. Multitasca és la professió de mestressa de casa, que en el franquisme es convertia al DNI en *sus labores*. Era una manera de deixar clar què esperava el règim –i molts marits– de les dones. Avui alguns en diuen, dessexualitzant-la, *tasques de la llar*.

I és que *tasca* i *llar* han experimentat en els últims anys, sobretot en la llengua dels

mitjans, una forta expansió. És com si l'ús de *feina* i *casa* es percebés, valgui la redundància, com massa d'estar per casa (potser en un futur "massa d'estar per la llar"). No és un canvi sense víctimes. La desgraciada *feina*, que ja patia la invasió de *treball*, ara veu com *tasca* li acaba de reduir l'espai vital. I això que moltes frases sonen més naturals i genuïnes canviant *tasca* per *feina*.

El cas de *llar* és semblant. *Llar* sembla molt català perquè formalment s'allunya més del castellà que *casa*, però el que ens castellanitza no és la forma de les paraules sinó la manera com les fem servir. "Vuelve a tu hogar" no hauria de ser mai "Torna a la (teva) llar" sinó "Torna a casa (teva)". És aquest ús sense article de *casa* –molt més que no pas *llar*– el millor equivalent de l'anglès *home*. I és que *home* expandeix *hogar* i *hogar* expandeix *llar*. Per aquest camí tots els *sensesostre* acabaran sent *sensellar*.

Però *llar* també està fent retrocedir *família* (o *unitat familiar*) en moltes estadístiques sociològiques. La *família monoparental* ja comença a sentir al clatell l'alè d'una *llar monoparental* que de moment, toquem fusta, no és al Termcat.

Vegeu també ["Ja no podem escriure nombres a la pissarra"](#), del mateix autor i en el mateix mitjà (14/04/2017).

7 Moros i cristians

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 24/04/2017

<http://www.lavanguardia.com/vida/20170424/422001503021/moros-i-cristians.html>

El triomf d'una marca és convertir-se en nom comú. És a dir, que un caramel rodó amb un pal sigui conegut arreu com un *chupachups* –com consta en el diccionari de la RAE– i que a ningú se li acudeixi anomenar-lo de cap altra manera és un triomf de la marca. Malgrat això, els gabinets d'advocats de les grans empreses perden moltes hores a defensar la marca per damunt del sentit comú dels parlants. Ells s'ho saben.

Al diari hem rebut avisos de diversos noms comercials i la veritat és que la redacció intenta evitar fer-ne un mal ús segons el criteri d'aquestes marques, perquè la qüestió legal se situa per damunt de la qüestió lingüística. Però els parlants, lliures de dir el que els roti, continuaran posant cada marca al seu lloc i convertint en nom comú les que s'ho mereixin.

Encara amb les últimes mones per pair, aquesta Pasqua vam saber que la moda pastissera marca la recuperació de la coca tradicional que els padrins regalaven als seus fillols. El DIEC la defineix com una rosquilla feta a base de farina, ous i anís, i amb sucre per sobre. En algunes contrades és tradició que la *cristina* –aquest és el seu nom– dugui tants ous com anys té el fillol: ous durs, esclatats, res de xocolata.

Algú podria tenir la temptació d'escriure la cristina amb majúscula, per la coincidència amb el nom de dona, i l'estaria vessant. De la mateixa manera podria passar amb la *sara*, aquest pastís fet amb pa de pessic i crema de mantega, recobert amb trossets d'ametlles torrades. La sara és una creació dels pastissers barcelonins, que van voler honorar la gran actriu francesa Sarah Bernhardt, considerada la millor del segle XIX i principis del XX, en una de les seves estades a Barcelona. Segons el Gremi de Flequers, "l'actriu Sarah Bernhardt va actuar a Barcelona els anys 1883 i 1895 i, pel seu atractiu personal i la seva veu d'or, va fer que la gent l'admirés i li perdonessin les extravagàncies, i la van obsequiar amb un pastís que porta el seu nom, sara".

La temptació d'escriure la majúscula hi és, però el nom comú no la demana. I és així com consten la cristina i la sara al diccionari normatiu català, però no al castellà. Potser perquè la mona és una tradició només d'una part de la Península?

Sigui com sigui, és bo que la mona es reinventi i que ho faci justament tornant als orígens, fent servir un nom cristià (cristina) per a un pastís d'origen musulmà (mona), mot àrab que feia referència a un aliment que es regalava. Ben bé com els moros i cristians que aquest cap de setmana han passejat amb els seus seguicis per Alcoi, per exemple, i que ens recorden d'on venim i cap a on anem.

8 Els senyals de trànsit bilingües

Iu Forn @iuform

El Nacional, 03/05/2017

http://www.elnacional.cat/ca/opinio/iu-forn-senyals-transit-bilingues-esplugues-ciutadans_155304_102.html

Ja era hora que els polítics es dediquessin als temes que realment interessin a la gent! Per fi Ciutadans ha aconseguit acabar amb una altra de les dictadures existents a la nostra regió! Per fi a Esplugues de Llobregat/Cuevas del Llobregado la gent senzilla podrà entendre els senyals de trànsit.

Aplaudeixo la mesura perquè, és que ja està bé això d'arribar a un stop i no saber si has d'aturar-te o accelerar a 200 per hora. I tot per culpa de no entendre el text. Ara bé, espero que això no s'acabi aquí i que el bilingüisme transital (o transític) sigui aplicat també a la resta de moments en què tu vas conduint i la llengua t'impedeix una correcta conducció (i quan dic la llengua em refereixo a la parlada, no a la que està situada entre el paladar i la mandíbula).

Per tant, el que cal retolar en els dos idiomes serien: 1/ els semàfors. Tant els colors com els ninots que hi apareixen. Només en català no s'entenen i mai saps si pots passar o no i si el vermell és verd, o viceversa, i si el vermell va a la dreta o a l'esquerra; 2/ les fletxes pintades a terra. Ara no hi ha manera de saber si anant pel carril pel qual circules has de continuar recte, has de girar a dreta o a l'esquerra o has de fer mitja volta, o què coi has de fer. I la culpa és que només estiguin pintades en català; 3/ passa igual amb la pintura dels passos de vianants. En bilingüe s'entendran millor les línies; 4/ les matrícules dels cotxes. Això sí que és desesperant. No hi ha qui les entengui. A mi em pregunten la meva matrícula (6969 XRRP) i no sóc capaç de dir-la, perquè tant les lletres com els números estan en català. Terrible; 5/ els senyals de limitació de velocitat. Vas circulant, veus un senyal de 80 i si no entens el català t'arrisques a una multa perquè és impossible assimilar la informació; 6/ els panells

informatius on s'indiquen les autopistes o carreteres i els destins. Vas conduint tan tranquil (o tranquil·la) i, de sobte, veus "Barcelona per AP-7 a 32 quilòmetres"... i ja hi som!!! Com només està escrit en català, ni idea d'on va aquella via, quina via és i a quants quilòmetres està la ciutat; i 7/ els panells informatius amb els preus dels carburants. Sí, és allò que hi ha a les autopistes i que és tan pràctic. Passes a 120 pel carril de l'esquerra i a la dreta, més enllà de voral, hi ha uns rectangles amb els preus de totes les benzines i gasoils de les pròximes 7 benzineres. Res, molt poca informació i en un gran espai que pots consultar amb un gran deteniment. Ah, i amb llumetes, perquè de dia el reflex t'ajudi encara més. Doncs bé, si no s'entén res i és una informació totalment inútil és perquè els noms de les benzineres i tots els preus estan en català.

Ah, i m'oblidava el gran argument, el raonament fo-na-men-tal que sustenta la filosofia de la cosa, pròpiament dita: en països amb dos idiomes oficials, com Bèlgica, tot està en bilingüe perquè hi ha dues comunitats totalment diferents, dividides i alienes. I això és el que es pretén aquí. S'intenta torpedinant la immersió a les escoles a còpia de crear un problema inexistent o ara amb això dels senyals de trànsit. La qüestió és intentar crear dos mons per raó de llengua. I qualsevol excusa és bona. També un senyal de trànsit.

Per cert, felicitats a Ciutadans per les seves campanyes a favor del bilingüisme al País Valencià!

9 I no es van posar d'acord

David Paloma

El Punt Avui Cultura, 21/05/2017

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1141228-i-no-es-van-posar-d-acord.html>

Fa quaranta-dos anys que la Junta de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona va aprovar l'organització d'un congrés en defensa de la cultura catalana. Va ser el 28 de gener del 1975, encara sota la dictadura franquista. Al juny d'aquell any es va redactar el projecte d'organització i a l'octubre es va constituir la Comissió Permanent del Congrés de Cultura Catalana. No va ser fins al desembre del 1976 que se'n va fer la presentació oficial. L'interès civil va anar molt en augment durant aquells mesos.

El primer dels 25 àmbits en què es va desplegar el Congrés de Cultura Catalana va ser el de la llengua. Es van celebrar, doncs, 25 congressos paral·lelament i cadascun va presentar els treballs i les resolucions en una població diferent dels Països Catalans. L'àmbit de la llengua, que va ser el denominador comú de tots els altres, es va tancar a Vic el 25 de setembre del 1977. Els coordinadors van ser Joaquim Torres i Antoni M. Badia i Margarit (Catalunya), Vicent Pitarch (País Valencià) i Aina Moll (Illes Balears).

Aquell dia es van aprovar unes resolucions sobre la llengua catalana centrades en la normalització lingüística, l'oficialitat de la llengua i la concreció del català estàndard. Quaranta anys més tard, aquelles resolucions serveixen per mirar enrere.

Calia passar d'una situació d'anormalitat, aguditzada des de l'any 1939, a una plena recuperació dels usos de la llengua. Per fer-ho, un parell d'institucions s'havien d'ocupar de la planificació lingüística: l'una es podia integrar en l'Institut d'Estudis Catalans i havia d'atènyer tots els Països Catalans (se'n va acabar responsabilitzant el Grup de Planificació Lingüística) i l'altra recauria en les conselleries de cultura de les "administracions autònomes dels Països Catalans" (a Catalunya, es va crear la Direcció General de Política Lingüística).

L'oficialitat de la llengua catalana

La plena normalització implicava, deia una resolució, l'oficialitat de la llengua catalana en els territoris de parla catalana. D'aquí va venir el manifest per l'ús oficial del català i la campanya conseqüent. "Nosaltres, homes i dones que vivim i treballem als Països Catalans, conscients de pertànyer tots a una mateixa comunitat, amb una llengua i cultura pròpies [...] EXIGIM al govern de l'Estat espanyol que sigui restablert l'ús oficial del català a cada un dels Països Catalans". I això es concretava en l'ensenyament de i en català en tots els nivells educatius, l'oficialitat en institucions i organismes, i el ple ús del català en els mitjans de comunicació.

La crisi va arribar amb la concreció del català estàndard. D'una banda hi havia la posició d'un estàndard comú (que partia, de fet, del català central) i de diversos paraestàndards regionals. D'altra banda, hi havia la posició d'un estàndard que no s'identifiqués formalment amb cap dels dialectes. En aquest cas, l'estàndard i els paraestàndards coexistirien només durant un temps perquè, al capdavall, l'estàndard era un punt d'arribada, no de partida. La discussió estava servida.

10 'Carro' i els seus derivats

Antoni Llull Martí

Prenint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

El transport de persones i de coses en carro ja ve de temps molt antic, si bé el seu ús no es generalitzà fins ja ben entrada l'edat moderna, quan la xarxa de camins aptes per a poder-hi circular aqueix vehicle s'havia ampliat molt dins la ruralia.

Els carros són molt antics, si bé a la nostra illa fins al segle XIX eren quasi desconeguts perquè eren molt costosos i perquè hi havia pocs camins apropiats per a circular-hi vehicles amb rodes, i la seva utilitat era molt limitada, per la qual cosa quasi tot el transport es feia a esquena de bístia.

El mot *carro*, que es diu així en català, en castellà, en italià i en portuguès, prové del llatí *carrus*, que al seu torn havia estat pres d'un mot d'origen gal. Una mica variat, pel que fa a la forma, es troba també en francès, *char*, en alemany, *Karren* (però és més corrent *Wagen*), i en anglès *cart*, mot del que prové el nom d'ofici i llinatge *Carter*. *Carro* ha produït un munt de derivats, però només em referiré a alguns que poca gent pensaria que hi estan relacionats.

Primerament, *carregar*, que en principi era 'posar dins un carro', i que després se n'amplià el significat amb el sentit de 'posar dins una nau', o 'posar damunt una persona o una bístia', i, en sentit figurat, el de 'imposar una obligació' (d'un servei o d'un estipendi). *Encarregar* degué esser, al principi, 'detallar les coses que s'havien de posar dins el carro o altre mitjà de transport', i amb el temps, 'comanar mercaderies o un servei'. *Encarregat* era aquell a qui han imposat una responsabilitat o obligació, i *càrrec*, la càrrega d'aqueixa responsabilitat.

Carrera era un 'camí per a carros', que més envant, en sentit figurat, és digué del *camí* fet per una persona en els seus estudis o negocis, i després a una competició de provar-se a córrer (potser perquè es corria a una *carrera*). El mot *carretera*, amb el qual coincideix en el significat bàsic, sembla que va esser format damunt *carreta*. I derivat també de *carro* és *carrer*.

Un altre derivat interessant és *carril*. Sembla que el seu primer significat fou el de 'solc que fan les rodes d'un carro en passar repetidament per un camí'. Quan s'instal·laren les primeres vies fèrries, es donà el nom de carril als rails que formaven la via, i d'aquí sortí el nou terme *ferrocarril*, en català i en castellà, nom que serví també per al tren que hi circulava per damunt. I dins la sego-

na meitat del segle XIX, a Palma es donava el nom de *carril* a un cotxe estirat per cavalls o mules que transportava gent des del centre de la ciutat a barriades com el Terreno, es Molinar o Establiments.

11 L'encantament del cor (fragment)

Montserrat Roig (Barcelona 1946-1991)

Digues que m'estimes encara que sigui mentida (Barcelona: Edicions 62, 1991), p. 27-28

*O trobadors — per què deixeu la llengua
i amb gust cerqueu — la llengua castellana
i l'accepteu — amb molt delit i gana?
Jeroni Ferrer, el canonge poeta de Guissona (15...-1641)*

Durant uns mesos, em vaig veure com una espectadora, atenta, silenciosa, davant un partit de tennis entre dues tribus que, parlant la mateixa llengua, no l'enraonaven. Em refereixo a la polèmica que va sortir als papers sobre l'ús del català als mitjans de comunicació i que, seguint el mimetisme anglosaxó de la nostra època, fou titllada com «una polèmica entre els defensors del català *heavy* i els defensors del català *light*». Per entendre'ns, els uns s'esborronaven en sentir «barco» i els altres es rifaven del mot «vaixell». Més que una polèmica, semblava una baralla sorda entre dos estils de viure i de concebre el món. Totes dues tribus tenien por de perdre el partit, quan semblava que no hi havia gaire a guanyar.

Les discussions lingüístiques a casa nostra no ens han de venir de nou. Des de la Renaixença ençà, hi ha hagut més d'un poeta que gairebé hauria donat dues cames i un braç per la i grega contra la i llatina. Però, això sí, es feien amb més elegància i els insults no es polititzaven com avui, quan els uns titllen d'«espanyolistes» i «traïdors» els partidaris d'«una llengua per a tothom» i aquests acusen de «feixistoides» i «cavernícoles» els que temen que la nació catalana se'n vagi en orris si ens deixem contaminar per uns castellanismes que tothom usa.

Narcís Oller, que era novel·lista i no gramàtic, assistia a dues tertúlies ben diferents a la Plaça Reial. Al cafè Espanyol, cantonada del carrer dels Tres Llits, es reunien els partidaris del plural en as. A l'altra banda de la plaça, al cafè Suís, es trobaven els propugnadors del plural en es. Narcís Oller anava d'un cafè a l'altre i, tot prenent una xicra de xocolata, escoltava les raons dels dos bàndols.

Dubto que la baralla dels plurals l'empenyés a escriure novel·les en català. La raó del novel·lista, la desconeix el cor del gramàtic. «Quan escriguis, oblida't de la gramàtica..., encara que en sàpigues», li va dir, al meu pare, en Pompeu Fabra.

No sóc lingüista, la meva feina és narrar. Amb els anys he descobert, com ha estat dit tantes vegades, que les llengües ens trien, però passa tant d'hora que no ens n'adonem. La llengua escrita em va venir, natural i tranquil·la, durant els anys de la primera joventut. Si em pregunten per què escric en català, se m'acuden tres raons: primer, perquè és la meva llengua; segon, perquè és una llengua literària; i, tercer, escric en català perquè em dóna la gana. La meva és una llengua que em serveix. Sé, també, que hi ha unes regles. Com hi ha la novel·la *Pilar Prim* de Narcís Oller. De les regles, una vegada apreses, procuro oblidar-me'n. De la novel·la, procuro recordar-me'n. La llengua, per a qui escriu, és allò que queda quan ja s'ha oblidat tot.